

Xalidə Yaşar qızı Zamanova¹⁵

SABİR RÜSTƏMXANLI YARADICILIĞI TARİXİ ZAMAN KONTEKSİNDƏ

Hər bir xalqın həyatında olduğu kimi, hər bir yazıçı və şairin yaradıcılığında da milli dərkətmə dövrü olur. 80-ci illəri S.Rüstəmxanlı yaradıcılığının dərkətməsi və onun ən yüksək ifadə forması kimi dəyərləndirmək olar. Əvvəlcə şeirlərində, sonra isə publisistikasında milli düşüncəni sovet gerçəkliyindən ayıra bilmək və yeni bir nəslin formalaşmasında tarixi düşüncəni formalaşdırmaqda onun bu dövr yaradıcılığının böyük rolu vardır. Bütün bunlar S.Rüstəmxanlı yaradıcılığının xalqın tarixi keçmişinə müraciət kontekstində inkişaf etdiyini və tarix boyu apardığı mübarizənin təqdir olunduğunu göstərir. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə şairin yaradıcılığının bu istiqamətini düzgün müəyyənəndirərək yazırdı: *“Cəsarətlə və bütün məsuliyyətimlə deyə bilərəm ki, onun ömür yollarında, bu keşməkeşli yolların bütün dolaylarında atdığı addımlar ayaqlarının deyil, əqidəsinin addımlarıdır. Bir sözlə, Sabir amal və əqidəsinin övladı olduğuna görə əqidə atasının buyruğu ilə ədəbiyyata gəlmişdir. Onu şairliyi əqidə sahibi etməyib, əksinə əqidəsi onu şair edib”* (Vahabzadə, 1983, s. 21-22).

Xalqın keçmişinin minilliklərə dayanması, ədəbi-bədii düşüncəsinin, dil tarixinin qədimliyi ayrı-ayrı məqalələrinin də əsas mövzularından olur. Şeirlərində olduğu kimi, məqalələrində, publisistikasında dil və tarix probleminə geniş yer verir. Bu cəhətdən Sabir Rüstəmxanlının “Dilimiz və taleyimiz” məqaləsi problemin qoyuluşu və dil tarixinə münasibət baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Məqalənin 1985-ci ildə qələmə alınması, şeirlərində toxunduğu dil probleminə bu dəfə elmi-publistik şəkildə cavab verməsi göstərir ki, şair daim bu mövzu üzərində düşünmüşdür. Deməli ki, bu dövrdə şair qarşıda xalqı gözləyən problemləri yaxından görür və buna hazırlaşır. Şeirlərində qoyduğu dil, tarix problemlərinə bu dəfə “Dilimiz və taleyimiz” məqaləsində toxunurdu. Dilin xalqın canlı varlığını ifadə etdiyini önə sürən publist yazırdı: *“Ədəbi-bədii dil canlı prosesdir və inkişaf etdikcə yeni yaradıcılıq sualları da doğuracaq, belə sualları da dil institutu, dilçilərimiz öz əsərlərində aydınlaşdırırlar. Bu kürsüdən isə biz ana dilimizin bir dövlət dili kimi, xalqımızın varlıq forması kimi, beynəlxalq əhəmiyyətli mədəni körpü kimi öz rolunu yerinə yetirməsindən və qarşılaşdığı çətinliklərdən danışsaq, mənə müşavirənin səviyyəsinə daha uyğun olar”* (Rüstəmxanlı, 2019, s. 10). Aydın məsələdir ki, xalqın varlığını, keçmişini ən yaxşı ifadə edən faktorlardan biri də dildir. S.Rüstəmxanlı ədəbi fəaliyyətinin müxtəlif dövrlərində dil uğrunda mübarizəyə qaxlamaqla onun keçmişini müdafiə etmişdir. Başqa sözlə, 80-ci illərin ortalarında onun yaradıcılığında dil və tarix qoşa faktor kimi çıxış edir və əsas yer tutur. Onun müxtəlif vaxtlarda yazdığı “Dilimizə və ədəbiyyatımıza münasibət”, “Dilin görünüşü-millətin görünüşüdür”, “Şeirimizin dili”, “Dilə sayğı milli əxlaq göstəricisidir” və s. məqalələrində dilin tarixi və bugünü ilə bağlı həyəcan signalı çalmasının əsas səbəbi də onun varlığını yad təsirlərdən qorumaq idi. “Dilin gələcəyi millətin gələcəyidir” adlı sonuncu dil ilə bağlı məqaləsində də dilin gələcəyi ilə bağlı həyəcan təbili çalır (Res, 2015, s. 14). Bütün bunlar yazıçının milli varlığımızın, dil tariximizin keşiyində durduğunu aydın şəkildə göstərir. Bunu nəzərdə tutan fəlsəfə elmləri doktoru Rahid Ulusel də bu fikirdədir ki, tarixi konsept Sabir Rüstəmxanlı yaradıcılığının əsas faktorlarındanıdır: *“Onun yazdığı əsərlərin böyük əksəriyyəti Azərbaycan mədəniyyətinin bütövlüyü daxilində dil və tarix məsələlərini aydın mövqedən görmək və işıqlandırmaq məqsədlərinə bağlıdır; şairin həm şeir və poemaları-antik türklüyün obrazını yaratdığı “Orxonla görüş”dən çağdaş türklüyün ucalığı və mübarizəsindən bəhs edən “Atəş böcəyi” əsərindəkə-həm də nəsr əsərləri və publistikası Azərbaycan dil və tarixinin apologiyasına həsr olunmuşdur”* (Ulusel, 2021, s. 102).

S.Rüstəmxanlını “Ömür kitabı”na-xalqın milli tarixinə, keçmişinə gətirmənin müəyyən bir qanunauyğunluğu var. Bu qanunauyğunluq onun poetik yaradıcılığında və ədəbi şəxsiyyətində izlənilir. Yazılarında, çıxışlarında daim milli mövqeni tutur, dərnək və təşkilatlarda fəal iştirak edirdi. Yazıçı özü “Ömür kitabı”na gələn yolu bu cür qiymətləndirirdi: *“- Mənim fikrimcə, tarixə münasibətdə bir qanunauyğunluq var; bu, öz milli kimliyini dərk etmək duyğusundan irəli gəlir. Xalq öz müstəqilliyi uğrunda savaşılanda və buna nail olanda tarix daha cazibədar görünür. Əslində, müstəqillik uğrunda mübarizənin ən güclü silahlarından biri də tarixdir. Millət öz tarixini dərk edəndə daha böyük olur və nəyin, hansı idealların uğrunda mübarizə apardığını anlayır* (Rüstəmxanlı, 2019, s. 6). Tarixi və milli özünüdərk S.Rüstəmxanlının poeziyasında və məqalələrində açıq şəkildə boy göstərirdi. Ötən əsrin 70-80-ci illərində Azərbaycanda yaranan dərnəklərin fəal iştirakçılarından idi. Cavad xandan, Gəncə qapısından şeir yazması və buna görə də professor Abbas Zamanovla dostluğu onu bu dərnəklərə və təşkilatlara gətirən amillərdən idi. Xalqın bütövlüyü uğrunda mübarizə də məhz bu dərnək və təşkilatlarda yaradılırdı. Buradakı söhbətlərin çoxu xalqın dili, mədəniyyəti və tarixi üzərində aparılırdı. Bu illərdə şairin “Çənlibel” dərnəyində “Qan yaddaşı” şeirlər kitabının müzakirəsinin keçirilməsi də buradan irəli gəlirdi. Müəllif özü bu dövrü və tarixə baxışını belə xatırlayır: *“80-ci illər qan yaddaşımızın, tarixi yaddaşın oyanan dövrü idi və bu da millətin özünü tanıması baxımından son dərəcə əhəmiyyətli idi. O vaxta qədər xalqımızın tarixi saxtalaşdırılmışdı, bu da milləti kökündən qoparmaq niyyəti daşıyırdı. Uzun illər bu zərərli siyasət aparılmışdı və millət öz tarixindən məhrum olunmuşdu* (Rüstəmxanlı, 2019, s. 6). Əslində qan yaddaşının oyanmasında S.Rüstəmxanlı və digər şairlərimizin poetik yaradıcılığı da əsas rol oynayırdı.

Sabir Rüstəmxanlı “Ömür kitabı” ilə poeziyasındakı Vətən və Tarix düşüncəsini birləşdirərək Vətən övladının qəlbindəki keçmiş duyğuları yenidən oyatmış və gələcək hadisələrə hazırlamışdır. Bu əsərlə şeirlərində qoyduğu milli problemləri bədii-publistik şəkildə ifadə etmək, xalqın tarixinə, keçmişinə yenidən həyat vermək və onun çağdaş şüurunu formalaşdırmaqdan ibarət olmuşdur. Nəzərə alsaq ki, Z.Balayanın “Ocaq” əsəri artıq işıq üzü görmüşdü, bu

¹⁵ Gəncə Dövlət Universitetinin dissertantı

zaman tariximizə bu cür baxışın milli şüuru formalaşdırmasındakı zamanın nə qədər əhəmiyyətli olduğunu aydın görmək olar. Bu zaman tarixə, keçmişə münasibətdə dəyişikliklər baş verirdi. Tarixə münasibətin sosialist baxışının yerinə milli xalqların hər birinin öz baxış bucağı yaranırdı. Ermənilərin saxta tarix yaratmaq hərəkətinə qarşı xalqımızın doğru, həqiqi tarixlərinin üzə çıxarılması zəruriliyi yaranırdı. Keçmiş hər bir xalqın toxunulmaz və həmişə yaşayan bir irsi olaraq qorunur, müəyyən səbəblərdən bu bəzən geriye çəkilsə də münbit şərait yaranan zaman yenidən gündəmə gəlir. S.Rüstəmxanlının “Ömür kitabı” məhz belə bir ehtiyac kontekstində yaranır. Poetik yaradıcılığında Vətən, Xalq amilini tərənnüm edən şair bu dəfə publisitika ilə nəsrin qarışığına müraciət edərək xalqın keçmişini, tarix boyu ondan gizli qalan məqamlarını təsvir etməyə nail olur. Kitaba Cəlil Məmmədquluzadənin “*Qələmin müqəddəs vəzifəsi millətin xoşbəxtliyi yolunda xidmət göstərməkdir*” sözlərini kitaba epigraf seçməsi də göstərir ki, xalqa onun özünü, keçmişini tanıtmək məqamı artıq yetişmişdir. Aydın görünür ki, ermənilərin saxta tarix yaratmaları və onun kontekstində əsl tarixi gizlətmələri təhlükəli bir tendensiya və bunun qarşısının alınması üçün əsl tarixin üzə çıxarılması lazımdır. Yazıçı bədii, elmi, publisist bir üslubla tarixlə müasirliyin vəhdətində elmi həqiqətləri üzə çıxarmaq üçün var-gəl edir. “Od və kül”, “Vətən haqqında nəğmə”, “Dəlil və duyğu”, “Tarix səhvi bağışlamır”, “Nüşabə qalasında və ya qan yaddaşı”, “Qobustan yazıları və ya Qobustan dünyası”, “Dəlidağın ağıllı daşları”, “Nuhun torpağı, Nuhun qəbri”, “Qayıdram Araz boyu”, “Təbriz”, “Təpələr dünyası və ya Kür-Araz mədəniyyəti”, “Qarabağ” və s. fəsillərdə tarixin indiyədək qaranlıq qalan izlərini araşdırır. Təkcə araşdırmaqla qalmır, həm də bu tarixi hadisələr və şəxsiyyətlər haqqında mövqeyini bildirir. Əgər yazıçı bədii əsərdə təsvir etdiyi hadisələrə müəllif mövqeyini bildirir bilmirsə, publisistikada bunu etmək mümkün olur. Müəllifin tarixi hadisələrə baxışını əks etdirən bir neçə faktor əsərin əhəmiyyətini artırır. Müəllif tarixə müraciət edərkən ən etibarlı mənbələrə müraciət edir. Özü də təkcə bir mənbəyə deyil, bir neçə mənbə ilə tarixi faktları üzə çıxarır və oxucunu inandırır. Tarixə ekskurslar, mənbələrə müraciət tez-tez haşiyələrə çıxmasına səbəb olur; bu üslub yalnız həqiqəti üzə çıxarmağa xidmət etmir, həm də əsərin oxunmasını təmin etmiş olur. Uzun illər sovet tarixşünaslığının Azərbaycan adını Atropaten sözü ilə bağlaması müəllifi razı salmır və ona diqqəti cəmlərək yazır: “*Bir sıra islam tarixçilərinin, yunan, rum alimlərinin qədimdən bəri bir ənənə olaaraq, şəhər, ölkə və xalq adlarını ya da ölkələrinin sərkərdə və hökmdarlarının adları ilə, ya da Nuh və onun övladlarının adları ilə bağlamaq cəhdləri dünya tarixşünaslığına yaxşı bəllidir. Elmdən uzaq olan bu münasibət indi də əsl tarixi həqiqətlərə ciddi əngəl törədir*” (Rüstəmxanlı, 1989, s. 10).

Sabir Rüstəmxanlı Azərbaycan tarixi ilə bağlı həqiqətləri üzə çıxarmaq üçün “Şərq və dünya tarixində tayı bərabəri olmayan” bir əsər kimi qiymətləndirilən Rəşidəddinin “Cəmi ət-Təvarix”i əsərinə, XVIII əsrdə yaşamış Məhəmməd Hüseyn ibn Xələfi Təbrizinin Azərbaycan sözünün mənası ilə bağlı fikirlərinə yer verərək süni etnologiyanın, yalançı yozumların, saxta tarix yaratmaq istəyənlərin arqumentlərini puça çıxarır. Azərbaycan tarixinə çəkilmiş pərdəni götürmək üçün hər kiçik detala, tarixi məqama nəzər yetirir. Yazıcının fikrincə, Azərbaycanın tarixinə aid elə həqiqətlər saxtalaşdırılıb ki, əsl tarixi gerçəyi üzə çıxarmaq üçün tarixçilər çox əziyyət çəkməli olacaqlar. Yazıçı ayrı-ayrı tarixi qaynaqlara dayanaraq Şumer türklərinin dünya mədəniyyətindəki tarixi rolunu, qədim yunan-etrusk-türk bağlılığı üzərində geniş dayanır. “*Bu torpaq nə qədər sirlərin üstünə pərdə çəkib? Yarım milyon il ərzində tarixin saysız-hesabsız qabarma-çəkilmələri olub. Qədim Azıxda yaşayan insanların varisləri bu günə yetənədək çox dolaşmış yollar keçiblər*” (Rüstəmxanlı, 1989, s. 31).

“Ömür kitabı”nın “Vətən haqqında nəğmə” bölümü lirik bir rəttə başlayır; qulağına “*sühbün ala toranında səsinəndə asılmış torağayların*”, “*zəmi yerinə səpələnmiş quzuların dalınca qaçan*” balaca qardaşlarının səsi gəlir və bu oxunan mahnıları “*Vətən haqqında nəğmələr*” adlandırır. Lakin ən böyük nəğmə həsrət nəğməsidir; bu nəğməni “*döyüş harayı*”, “*Koroğlu nərası*” “*qılınç zərbəsi*” ilə oxuyanlar da olub. Elə burada yazıçı tarixə müraciət edərək 816-cı ildən 838-ci ilədək Babəkin xilafət ordularına qarşı mübarizəsini yada salır. Çünki Babək al bayrağını Azərbaycan dağlarının başı üzərinə qaldıraraq 22 il yadelli işğalçılara qarşı mübarizə aparmışdı. Müəllifin fikrincə, Babəkin oxuduğu bu mahnı müstəqillik və istiqlal mahnısı idi. Müxtəlif tarixi qaynaqlara müraciət edərək Babək mübarizəsinin əsl mahiyyətini təsvir edən yazıçı “*Babəkin öz mahnısını Azərbaycan dilində oxuduğu*” qənaətinə gəlir: “*Onlar (ərəb tarixçiləri nəzərdə tutulur-X.Z.) hələ Məhəmməd peyğəmbərin sağlığında ilk ərəb orduları Azərbaycana gələndə burada türklərlə qarşılaşmışdılar; əsas əhali də, hökmranlı edən də türklər idi. Babək də həmin əsas əhalinin nümayəndəsi idi. Məhz buna görə də o əhalini öz arxasınca apara, öz ətrafında toplaya bilmişdi.*”

Babək öz nəğməsini Azərbaycan dilində oxumuşdu!.. (Seçmə müəllifindir-X.Z.)” (Rüstəmxanlı, 1989, s. 39).

Yazıçı bu əsərini yazarkən onun bir bölümünü oxuyub “*Mənbələri göstərməyi unudubsan...*” iradını bildirən redaktor dostuna “*...mən ki dissertasiya yazmıram!*” cavabını versə də, əsərdə dəlil ilə duyğu, faktlarla ehtimallar qoşa çıxış edir. Əsərin “Dəlil və duyğu” böglümündə son əsrlərdə Qafqazda baş verən hadisələr fonunda tarixin başına açılan oyunlara münasibət bildirir. O, özünün də dediyi kimi, tarixi ideallaşdırmır (“*Tarixi ideallaşdırmaq lazım deyil!*”) (Rüstəmxanlı, 1989, s. 53), tarixində, keçmişində olan böyük idealları qələmə alır (“*Bəs tarixi adlayıb gələn böyük ideallardan danışmaq necə?*”) (Rüstəmxanlı, 1989, s. 53). Doğurdan da, 150 ildən çox Rus imperiyasının əsarətində olan bir xalqın tarixinin ayrı-ayrı səhifələrini özünə tanıtmək yazıcının vicdani borcu kimi səslənir. Aydındır ki, uzun müddət tarixçilər çar Rusiyasının, sonra isə Sovetlərin Qafqazda və Şərqdə apardığı müstəmləkəçilik siyasətinin izlərini ört-basdır etməyə, yaxud xalqlar dostluğu altında milli tarixə qarşı əsil “səlib yürüşü” təşkil etmişdilər. Sabir Rüstəmxanlı bu uzun illərdən sonra bu tarixi təkzib etmək, yeni bir tarixi-əsl tarixi üzə çıxarmaq üçün sözün və faktın sintezindən sənətkarlıqla istifadə edərək indiyədək, yəni sovet dövründə xalqımızın tarixi haqqında yazılanların “*sinfi*” və “*məqsədli*” xarakter daşdığını sübut etmək üçün faktın və sözün gücündən istifadə

edir. Onu narazı salan hadisələrdən biri uzun illər muzeylərdən tariximizə dair əşyaların it-bata düşməsi, arxiv sənədlərinin yoxa çıxmasıdır. “Midiya tarixi” kitabının müəllifi məşhur tarixçi İqrar Əliyevin mühazirəsini maraqla dinlədiyini, lakin onun notlarında ideoloji meyllərin də olduğunu yaddan çıxarmır. Bununla belə, qədim tariximizi nə qədər danmaq tendensiyasının olmasına baxmayaraq, bəzi faktların üzərindən keçməyin mümkünsüzlüyünü də dilə gətirir. Yaxşı haldır ki, yazıçı xalqın tarixini araşdırarkən Azərbaycanı bütöv götürür və Azərbaycanı dünya arxeologiya elmi üçün qaranlıq qalan zonalardan biri hesab edir: “*Cənubi Azərbaycanda da bu işi sovinist ovqatlı fars alimləri ilə xaricdən gələn mütəxəssislər görürlər. Düzdür, 1958-ci ildə Amerika arxeoloqu R. Dayson Urmiya gölü yaxınlığında Həsənlü mədəniyyətini açdı; lakin bu mədəniyyət də bir sıra elmi ədəbiyyata ümumi İran mədəniyyəti nümunəsi kimi düşüb, Azərbaycan mədəniyyəti kimi yox!*.” (Rüstəmxanlı, 1989, s. 57).

Yazıçı “Tarix səhvi bağışlamır” bölümündə özümüzün tariximizə qarşı olan biganəliyimizdən söhbət açaraq Cənubda, Şimalda, Türkiyədə, İraqda, Dərbənddə, Borçalıda, Göyçədə, Zəngəzurda (o zaman Azərbaycan türkləri hələ qaçqın düşməmişdi!) xalqımızın böyük bir mədəniyyətin və tarixin daşıyıcısı olduğunu bəyan edir. Buna rəğmən, xalqın keçmişinə, tarixinə qarşı məsuliyyətsizliyin, tarixin layiqincə araşdırılmamasına, yaxud səhv araşdırılmasına etirazını bildirir. Məhz bu elmi məsuliyyətsizlik uzun zaman Həsənlü mədəniyyətinə, Manna, Midiya, Qafqaz Albaniyasına və başqa dövlətlərin milli mənsubiyyətinə laqeydliyini bizə bağışlamır. İrandilli xalqların buraya gəlməzdən əvvəlki Azərbaycan mədəniyyətinə də paniranzim duyğusunun kök saldığını göstərir. Bu amillərdən bizə qarşı təkə fars, erməni, osetin alimlərinin yazılarında rast gəlinmir, həm də mövcud siyasi sistemin ideologiyasına xidmət edən alimlərimizin əsərlərində ifadə olunurdu. Müəllif Şərqdə yaranmış qədim dövlətlər, onların mənşəyi, xalqın dili haqqında kifayət qədər milli araşdırmaların aparılmaması ucbatından Azərbaycan mədəniyyəti və tarixinin bir sıra nailiyyətlərinin ümumrəb, fars və ya Şərq kontekstində təqdim olunduğuna qarşı etiraz edir. Baxmayaraq ki, sovet tarixşünaslığı Səfəvi hakimiyyəti ilə bağlı müəyyən tədqiqatlar aparmışdır.

Sabir Rüstəmxanlı “Ömür kitabı”nda bir neçə il əvvəl çap olunan və Azərbaycan tarixini saxtalaşdıraraq saxta erməni tarixi düzəldən Zori Balayanın “Ocaq” kitabına da münasibət bildirir. Məsələ burasındadır ki, “Ocaq” kitabı 80-ci illərin əvvəllərində Azərbaycan elmi və ədəbi mühitində böyük əks-səda doğursa da, mövcud sistem elmi və ədəbi itimaiyyətə cavab haqqını istifadə etməsinə imkan verməmişdi. Yəni Azərbaycan ədəbi, elmi mühitində böyük təpki ilə qarşılanmasına baxmayaraq, “Ocaq” əsərinə mətbuatda və elmi nəşrlərdə dərhal cavab verilməmiş, mövcud siyasi senzura bu cavabların qarşısını almışdı. Lakin S. Rüstəmxanlı üstündən bir neçə il keçmiş bu hadisəyə də öz münasibətini bildirmiş, onun “Dənizdən dənizə Ermənistan” ideyasının boş bir xülya olduğunu dəlillərlə sübut etmişdir. Müəllif Z. Balayandan öncə də bu cür məsələlərə faktlarla cavab verir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Bəşirov S. Sabir Rüstəmxanlı: sərhədsiz ruhumuzun yolçusu (portret cizgiləri). – Bakı: Qanun, -2006. -228 s.
2. Cəlaləddin E. Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı və “Difai”nin canlı bürcləri// Əvən yeri (ədəbi, təhqidi, elmi, pulisistik məqalələr, hekayələr). – Bakı: -3 saylı mətbəə, -2020. -s. 124-130.
3. Rahid U. Sabir Rüstəmxanlı: həyatı, mühiti və ictimai fəaliyyəti// Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı (məqalələr məcmuəsi). – Bakı: -Elm və təhsil, -2021, s.-131.
4. Rüstəmxanlı S. Ömür kitabı. Bakı, Gənclik, 1989, 365 s.
5. Rüstəmxanlı S. Özümüzdən böyük sözümüz (ədəbi düşüncələr). – Bakı: -Qanun, -2019. -656 s.

Açar sözlər: Rüstəmxanlı, tarixi kontekst, poetik yaradıcılıq, keçmişə baxış, poeziya.

Keywords: Rustamkhanli, historical context, poetic creativity, view of the past, poetry.

Ключевые слова: Рустамханлы, исторический контекст, поэтическое творчество, взгляд на прошлое, поэзия.

The Creative Work of Sabir Rustamkhanli in the Context of Historical Time

Summary

This article examines the creative work of Sabir Rustamkhanli within the context of historical time. It is noted that, as in the life of every nation, there is also a period of national self-awareness in the work of every writer and poet. The 1980s can be considered as a period of national self-awareness in the creative work of Rustamkhanli, and it can be regarded as the highest form of expression of this awareness. Initially in his poetry, and later in his journalism, Rustamkhanli played a significant role in distinguishing national thinking from Soviet reality and in shaping historical thought in the formation of a new generation.

Творчество Сабира Рустамханлы в контексте исторического времени

Резюме

В статье рассматривается творчество Сабира Рустамханлы в контексте исторического времени. Отмечается, что, как и в жизни каждого народа, в творчестве каждого писателя и поэта есть период национально-го самоосознания. 1980-е годы можно считать периодом национального самоосознания в творчестве Рустамханлы, и этот период можно рассматривать как высшую форму выражения этого самоосознания. Изначально в его поэзии, а затем и в публицистике, Рустамханлы сыграл значительную роль в различении национально-го мышления от советской реальности и в формировании исторического сознания в процессе становления нового поколения.

Rəyçi: filologiya elmləri doktoru, dosent Yusif Süleymanov